

De Gaulle

Studie o člověku,
který dokázal to, co je
v politice vůbec nejtěžší:
nikdy se nesklonil před
nepřítelem a ubránil se
i svým spojencům

JAROSLAV JÍRŮ

PROSTOR

EDICE
OBZOR

Jaroslav Jírů

De Gaulle

*Studie o člověku, který dokázal to,
co je v politice vůbec nejtěžší:
nikdy se nesklonil před nepřítelem
a ubránil se i svým spojencům*

PROSTOR

Jaroslav Jírů

De Gaulle

*Studie o člověku, který dokázal to,
co je v politice vůbec nejtěžší:
nikdy se nesklonil před nepřítelem
a ubránil se i svým spojencům*

PROSTOR | PRAHA | 2014

© Jaroslav Jírů – inheritors, 1983, 2014

© PROSTOR, 2014

Foreword © Jaroslav Šedivý, 2014

Photos © isifa.com / Getty Images

ISBN 978-80-7260-307-7

*Nakladatel děkuje za laskavou podporu při vydání této knihy
Advokátní kanceláři Jansta, Kostka, spol. s r. o.*

ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ

JANSTA
KOSTKA

Milý strejdo,

už mi nějaký čas nebereš mobilní telefon, jako jsi ho ostatně nikdy moc nebrával, neboť byl pro Tebe představitelem jiné, ne Tvé epochy. Mechanický psací stroj na Tvém stole, který kocour Koky stále bedlivě střeží, je toho tím nejlepším dokladem.

Kdykoliv jsem vstupoval do Tvé ložnice, obývacího pokoje a pracovny v jednom, do Tvého „životního prostoru“, měl jsem neodbytný pocit, že vstupuji na nějaké detašované pracoviště francouzských deníků Le Monde nebo Libération. Ne kvůli prostředí, jako spíše tím, kde se Tvé myšlenky přese všechny standardní dotazy na rodinu, práci a zdraví nejvíce toulaly. Byly patrně nejčastěji ve Francii, v té Tvé druhé vlasti, která Tvým životem a zájmy tak prorostla.

Nebyl to jen zájem historika o dějiny země, která měla vždy zásadní vliv na vývoj celé Evropy, byl to i zájem znalce vína a mnoha vybraných lahůdek, co z Tebe v mých očích dělalo toho nejopravdovějšího českého Francouze, jakého jsem v životě potkal.

Ty a de Gaulle, jaký soulad a protiklad zároveň!

Kvůli tomu jsem připravovanou knihu, na kterou ses tak těšil, vnímal jako Tvé životní dílo. Nezištná pomoc mnoha lidí včetně odvahy nakladatele nyní umožnily jeho přerod ze strojopisu v opravdovou knihu. Upřímně jim děkuji, avšak děkuji hlavně Tobě, milý strejdo, za nás všechny, Tvé čtenáře.

Tvůj synovec Zdeněk Petrů, 2014

*Tuto knihu věnuji památce MILANA WEINERA,
vedoucího redaktora zahraniční rubriky
Československého rozhlasu v letech 1964 až 1969*

BECAUSE HE GAVE ME MY CHANCE

OBSAH

Slovo úvodem

[Jaroslav Šedivý] // 13

Prolog // 15

I. ZRÁNÍ // 19

II. BOJ // 73

III. VÍTĚZSTVÍ A PORÁŽKA // 163

IV. PŘECHOD POUŠTÍ // 238

V. ZNOVU U KORMIDLA // 286

Epilog // 397

Jmenný rejstřík // 413

Seznam zkratek // 422

Slovo úvodem
[Jaroslav Šedivý]

Píšu tento úvod ke knize Jaroslava Jírů o de Gaullovi s trochou nostalgie a ve vzpomínce na dávného přítele, jehož práce z francouzských moderních dějin vychází, když už tu její autor s námi není. Byl vynikajícím zahraničněpolitickým komentátorem v Československém rozhlase šedesátých let, upřímným frankofilem a znalcem soudobé francouzské historie. A byl v prvních letech po revoluci, zvané sametová, tiskovým přidělcem na našem velvyslanectví v Paříži se širokým záběrem i do kulturních vztahů. Ale už v těch letech, fascinován osobností generála de Gaulla, tam začal připravovat svou budoucí knihu o této největší osobnosti francouzských moderních dějin.

Tato kniha je historiografické zpracování především profesionální a politické působnosti generála a pozdějšího prezidenta Francie, generála de Gaulla. Je rozvržena do tří period – generálova vojenská příprava a výkon jeho vojenské služby před a po první světové válce; následuje předvečer další války a v ní generálova činnost jako řídicí osobnosti francouzského odboje; a pak jeho poválečná vzestupná politická kariéra a její závěrečný neúspěch. Epilog je výborné shrnutí jakéhosi filozofického rozsahu generálova myšlení, dokumentovaného mj. jeho rozhovory s významnými osobnostmi francouzského intelektuálního světa.

Autor pracoval, jak už jsem poznamenal, jako novinář, ale původně

to byl školený historik, čímž je dán i styl knihy. Velice čtivě, až literárně je podána faktografie, získaná z rozsáhlého studia, dostupné memoárové literatury, z důkladné excerpce dobového tisku, též archivního studia a znalosti dosavadní historiografie tohoto tématu se týkající.

Zvlášť originální je autorův výklad typicky vojenské problematiky nedostatečné přípravy francouzské armády ve třicátých letech minulého století, kdy de Gaullovy názory na její moderní směr nebyly vyslyšeny. Též jeho odmítnutí mnichovské dohody a jeho vedení francouzského ozbrojeného i politického odboje za války, během které jménem exilové francouzské vlády uznal oficiálně v roce 1944 neplatnost mnichovské dohody od samého počátku, může být pro českého čtenáře zajímavé i poučné. Charakteristické momenty v jeho éře prezidentské, jako například ukončení bojů francouzské armády v Alžírsku, jsou zpracovány detailně a takřka strhujícím způsobem.

Autor zasazuje činnost osobnosti de Gaulla do spolehlivého kontextu dobře zpracované evropské historie před válkou i v letech po ní.

De Gaullova Francie byla v československé zahraniční politice koncipované ke konci války prezidentem Benešem pojímána jako spolehlivá protiváha předpokládaného rostoucího sovětského vlivu v poválečné východní Evropě. A Beneš výslovně počítal s de Gaullem. Když se vracel v lednu 1944 z Moskvy po podepsání československo-sovětské smlouvy, zastavil se v Alžíru k rozhovoru s de Gaullem, který odtamtud řídil francouzský odboj. Podle generálových pamětí mu tam tehdy řekl: „... zůstáváte jenom vy, generále de Gaulle, tvůrcem pevné a silné Francie, jež je nezbytná pro [evropskou] rovnováhu.“

Věřím, že vyprávění Jaroslava Jírů o de Gaullovi bude pro českého čtenáře četbou poučnou, ale i zábavnou a přitažlivou.

Prolog

Poprvé v životě jsem překročil francouzské hranice 12. května 1958. Autobus přešel přes most v Kehlu a já jsem vyběhl podívat se tak trochu na tu zemi, která mne už od dětství bůhvíproč přitahovala a vábila. Zastavil jsem se u malého domku. Na zdi visel modrobílý plakát, na němž Rudova Marseillaisa z Vítězného oblouku křičela: Povolejte de Gaulla a Francie bude opět Francií! Vedle plakátu kdosi napsal křídou: Mír v Alžírsku! a kdosi jiný tam připsal: Ano, ale až po vítězství!

Bylo mi tehdy třiaadvacet let a posledních pět roků jsem studoval francouzské dějiny na filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Co jsem tedy věděl o té Francii, která tu ležela přede mnou? Znal jsem dějiny starého režimu, vzrušovalo mne macbethovské drama Velké revoluce, Napoleon, tři slavné dny roku 1830, barikády osmačtyřicátého a Pařížská komuna. Francii roku 1958 jsem znal jen z novin. Věděl jsem, že v té zemi padají vlády jako hrušky, policie občas střílí do dělníků, armáda masakruje domorodce v koloniích, amíci v přílbách pijí coca-colu s nohama na stole a to vše neustále upadá. Také o nejnovějších dějinách této země jsem nevěděl téměř nic. De Gaulle byl pro mne dosti matný pojem, vybavoval jsem si obtížně jeho pobyt v Londýně a poválečné projevy. Řadil jsem ho někam mezi Cavaignaka a Gallifeta, tedy ne příliš vysoko. Ale proč, ptal jsem se, proč chtějí, aby se vrátil?

O den později vypukl v Alžírsku a ve Francii státní převrat, a když jsem 1. června ze země odjížděl, čekal de Gaulle na investituru

v Národním shromáždění. Ty tři neděle prožité ve Francii uprostřed tak vzrušujících událostí nikdy nezapomenu. Byla to politická škola, a když jsem ji absolvoval, nezbylo toho ze škatulek vyčtených v Rudém právu mnoho. Skutečnost byla složitější a především jiná. Ale v rovnici, kterou jsem si sám pomalu tvořil, byla stále jedna velká neznámá: de Gaulle. A tak moje první cesta po návratu do Prahy vedla do univerzitní knihovny. Mnoho tam toho o generálovi neměli, ale našel jsem ruské vydání paměti. Když jsem je přečetl, začal jsem leccos chápat. Byl jsem na samém počátku poznání toho jedinečného, neopakovatelného fenoménu moderních dějin Francie a světa.

Byly to ovšem začátky nesnadné a klikaté. Nedovedl jsem se zbavit vtíravých klišé a pohodlných schémat. Tak jsem byl například přesvědčen, že generál bude zajatcem těch, kteří ho 13. května povolali k moci, a proto mu mohou kdykoli položit tu častou otázku francouzských dějin: *Qui t'a fait roi?** Nelíbily se mi postřehy Ilji Erenburga, který se v roce 1960 odvážil napsat, že de Gaulle není bonapartistický dobrodruh.

Tak šla léta. Generál vyřešil alžírskou krizi a vracel pozvolna Francii statut velmoci. V květnu 1968 jsem jel do Rumunska jako zpravodaj Československého rozhlasu sledovat de Gaullovu státní návštěvu. Čtrnáctého května jsem stál na vyvýšeném pódiu uprostřed nepřehledného lidského moře na letišti v Otopeni, přistála caravella, vysoký stařec v uniformě stanul v předpisovém pozoru a zazněla Marseillaisa. Tak jsem tu s ním prožil pět dní a byl jsem okouzlen. Kdykoli jsem ho viděl před sebou, připadal jsem si tak trochu jako na divadle, a to přesto, že v generálově zjevu, v jeho gestech a v přednesu nebylo pranic lacině teatrálního. Naopak, byl negalsky střídmý, důstojný, promlouval k rumunským rolníkům z Oltenie stejně zdvořile jako k vinařům z Beaujolais. Jeho přednáška na univerzitě mi vzala dech. Rumunský rektor vykoktal nejprve z papíru pár slov na uvítanou, potom si generál sedl za řečnický pult a pronesl z paměti brilantní esej o duchovním dědictví Evropy. Z každého slova, z každé věty bylo znát, že tenhle člověk četl Homéra, Ovidia, znal Montaigne, Corneille, Racina i Montesquieua.

* Kdo z tebe učinil krále? – Pozn. red.

Když předčasně odjížděl do rozbouřené Paříže, řekl jsem si, že to je největší „*commis d'état*“* moderní doby. V září 1969 jsem měl nastoupit jako zpravodaj v Paříži. Chtěl jsem tu doplnit a upravit pro tisk svou kandidátskou práci o Mnichovu a francouzské politice. Tady v Bukurešti jsem se rozhodl, že v Paříži navíc začnu sbírat materiál ke knize.

Jenže čas oponou trhl, najednou jsem nebyl ani novinář, ani historik a vidina pobytu ve Francii se rozplynula. Jednoho večera jsem si pak prostě řekl, že mi nikdo na světě nemůže zabránit napsat tu knihu. Byla to jedna z mála svobod, které mi zůstaly. Pustil jsem se do práce s umíněností automechanika, který se rozhodne postavit na koleně v malé dílně automobil. Od roku 1970 se totiž pro mě zavřely dveře téměř všech knihoven a archivů, nesměl jsem si objednat knihy ze zahraničí, neměl jsem už volný přístup k cizí literatuře a k tisku. Ostatně, co na tom, do knihovny ministerstva zahraničí, kam do roku 1969 chodil každý student, nesmějí dnes ani zaměstnanci ministerstva bez zvláštního povolení.

Pracoval jsem na té knížce po večerech, o sobotách a nedělích devět let. Prostudoval jsem všechny de Gaullovy spisy a jeho projevy v pečlivé edici Françoise Gogueta a domnívám se, že z toho, co vyšlo o generálovi do roku 1979, mi nic podstatného neuniklo. Zdůrazňuji, že tato kniha nemá vědecké ambice, něco takového není prostě v mých silách. Proto není opatřena poznámkovým aparátem, nicméně věřím, že ten, kdo se do ní začte, nemusí být přesvědčován o tom, že své prameny cituji přesně. Je to spíš než cokoli jiného můj soukromý hold velkému člověku, který mě přesvědčil, že politik nemusí být vždy předvolební kejklíř, proradný diktátor nebo ponížený vazal.

Jaroslav Jírů

* Představitel státu. – Pozn. red.

I. ZRÁNÍ

Psal se rok 1890. Před několika měsíci vzpomněli Francouzi stého výročí dobytí Bastily, i když zdaleka ne všichni pokládali tento den za skutečný státní svátek. Poslední pamětníci napoleonských válek umírali. Zůstávaly po nich jen vzpomínky, ale vlastenecké romány Erckmanna a Chatriana o dobrovolnících Velké armády se prodávaly ve statisícových nákladech. Napoleonský kult prožíval svou velkou konjunkturu. Zato revoluce z roku 1830 a 1848 patřily minulosti. Francii roku 1890 bylo pouhých dvacet let. Zrodila se ve „strašném roce“ prusko-francouzské války, kterou prohrála, a vzpomínkami na velkého Korsičana si léčila své komplexy. Na levém boku ji pálila dosud nezhojená rána: amputace Alsaska-Lotrinska.

V tom roce 1890 bylo také dvacet let Francouzské republiky, v pořadí již třetí. Vyhojila se kupodivu rychle ze svých dětských nemocí a byla z ní docela pohledná mladá žena. Ještě před patnácti lety visel její osud na vlásku a zůstala naživu vlastně pouze proto, že designovaný následník trůnu vévoda z Chambord žádal tvrdošijně Francouze, aby společně s trikolorou zapomněli na vše, co jejich země prožila od roku 1789, a přijali znovu bourbonskou lilii. Ještě před několika lety ji svými návrhy obtěžoval ctižádostivý generál Boulanger; ke své škodě dal však přednost živé ženě před alegorií. Přečodné migrény typu panamského skandálu měla již mladá republika za sebou. Dreyfus teprve snil o kariéře důstojníka francouzské armády a netušil, co ho za

několik let čeká. Někteří z jeho starších kamarádů zatím z nedostatku evropských příležitostí šířili slávu francouzských zbraní v Indočíně a severní Africe. Jiní si krátili dlouhou chvíli velkými manévry a četbou royalistických časopisů.

Pod tímto zdánlivě klidným povrchem probíhal ve Francii skrytý, ale o to úpornější boj. Celá země byla pomyslnou, ale ve skutečnosti velmi reálnou čarou rozdělena na modré a bílé. První z nich se hlásili k ideovému odkazu Velké revoluce z roku 1789, říkali si republikáni a posílali své děti do státních škol. Bílá barva patřila royalistům, kteří francouzské dějiny od dobytí Bastily pokládali za snůšku zločinů a tragických omylů. Opírali se o církev, konfesijní školy a důstojnický sbor. Volali po válce s Německem. Připočtěme k tomu ještě třetí tábor, dělnické hnutí, které se pomalu vzpamatovávalo z krvavé Thiersovy lázně po pádu Komuny. Jen tak pochopíme sílu vášní, které vzplály později v Dreyfusově aféře. Ale nepředbíhejme událostem.

Do této doby se 22. listopadu 1890 narodil v průmyslovém městě Lille v severovýchodní Francii Charles André Joseph Marie de Gaulle, druhorozený syn profesora filozofie Henriho de Gaulla a jeho ženy Jeanne, rozené Maillotové-Delanoirové. Stalo se tak v jednopatrovém měšťanském domě v Rue de la Princesse číslo 9. O padesát a více let později nebude tento prostý fakt historikům a novinářům sám o sobě stačit. Nejpilněji z nich sestaví několik rodokmenů otcových i matčiných předků; budou se ostatně dost lišit. Konečně sám de Gaulle později přispěje do těchto genealogických sporů poznámkami, které vzruší jeho rodopisce a zvíří prach ve starých matrikách. Tak při návštěvě v Německu v roce 1962 poznamená, že se jeden z jeho předků jmenoval vlastně Kolb a pocházel odkudsi z Bavorska. O sedm let později tráví dovolenou v Irsku a svět se dovídá, že odtud pocházeli jeho předci po přeslici.

Rodokmeny se vzácně shodují v jednom: de Gaullovi předci z matčiny i otcovy strany pocházeli vesměs ze severní a severovýchodní Francie; z průmyslové, solidní a katolické Francie, stojící vždy trochu v opozici ke kacířskému a rozpustilému jihu. Patřili ponejvíce k úřednické šlechtě, jak ostatně žárlivě strážžený přídomek naznačuje. Historicky ověřený de Gaullův pradědeček Jean Baptiste Philippe de Gaulle

se narodil v roce 1756 a vystudoval práva v Remeši. Za Velké francouzské revoluce byl vězněn v College des Écossais v Paříži. Před jistou smrtí ho zachránil Robespierřův pád 9. thermidoru 1794. Pradědečkovy peripetie vytvořily v de Gaullově rodině kult hrůzy z Velké revoluce a všeho, co s ní jen trochu souviselo. Malý Charles a jeho sourozenci nesměli nikdy blahopřát svému otci v předvečer svátku, který na celém světě připadá na 15. července; 14. červenec byl v de Gaullově domě pokládán za den smutku. Zpívat Marseillaisu bylo přísně zakázáno.

Bez ohledu na důsledky svého martyria však pradědeček zřejmě nebyl royalistou, alespoň soudě podle toho, že se svou ženou, Annou Sophií Gaussienovou, neměl svatbu v kostele a stal se v roce 1812 důstojníkem vojenské poštovní služby Napoleonovy armády. O rok později byl zajat u Drážďan a vězněn nějakou dobu mimo jiné také v Jičíně a Chebu. Zemřel v roce 1832 v Paříži na cholera. Měl tři děti, z nichž nás nejvíce zajímá nejmladší syn Julien-Philippe. Narodil se roku 1801 v Ménilmontant, který byl tehdy ještě pouhou vesnicí u Paříže. Byl na rozdíl od svého otce hluboce nábožensky založen a věnoval se studiu středověkých dějin. V roce 1841 vyšly jeho *Dějiny Paříže* a o šest let později *Život svatého Ludvíka*. Byl stálým dopisovatelem učené revue *Journal des Savants*, prý hlavně proto, aby tak poněkud zvýšil nepřilíš vysoké příjmy z literární činnosti.

De Gaullovy životopisce dědeček Julien-Philippe příliš nezajímal. Označili ho nálepkou provinciálního spisovatele se vším pohrdáním, co do tohoto výrazu vnáší Pařížan, pro něhož se Ménilmontant stal čtvrtí hlavního města Francie až ve chvíli, kdy se v něm narodil Maurice Chevalier. Mají ovšem v jednom pravdu: Julien-Philippe byl skutečně spíše průměrným historickým glosátorem bez větších ambic. Hledáme-li předznamenání de Gaullova výjimečného osudu, jsme zřejmě na nepravé stopě. Ale podrobné francouzské literární encyklopedie 19. století jméno de Gaulle přece jen zaznamenaly. Josephine-Anne-Marie de Gaulle, rozená Maillotová, Charlesova babička, byla spisovatelkou a zřejmě mnohem slavnější než její muž. Jediná žena svého rodu, která se proslavila něčím jiným než nenápadností, poslušností a skvělými kuchařskými recepty. Ve století *Paní Bovaryové* nebylo právě zvykem, aby se ženy z katolických rodin věnovaly literární

činnosti. Povšimněme si rovněž toho, že hrdinkami jejích románů *Adhémar de Belcastel* a *Valérie de Monthlaur* jsou ženy. De Gaullova babička byla royalistka a napsala brožuru o utrpení Ludvíka XVIII. v komůrce ševce Simona v době Velké revoluce, ale měla vyvinuté sociální citění a prý se znala se zakladatelkou francouzského ženského hnutí Florou Tristanovou. A pak, není ještě nápadné, že manželka autora *Života svatého Ludvíka* napsala životopis Chateaubrianda, katolíka, royalisty, ale přece jen romantika, jehož biografie nebyla zcela jistě nejvhodnější četbou pro mladé dívky?

V rušném revolučním roce 1848 se de Gaullovým narodil syn Henri. Zdá se, že zdědil mnoho vlastností po svém otci, ale byl nepochybně velmi bystrý a výmluvný po mamince. Vystudoval polytechniku a učil na jezuitské škole Neposkrvněného početí v Rue de Vaugirard v Paříži. Zároveň přednášel pro žáky, kteří se připravovali na zkoušky do „velkých škol“ v Ústavu svaté Jenovéfy v Rue des Postes. Po přijetí zákona o kongregacích, který silně omezil školské působení řádů ve Francii, založil v roce 1907 Fontanesovu školu v Rue du Bac a působil na ní až do počátku první světové války. Byl doktorem filozofie, technických věd a práv.

Ústav svaté Jenovéfy v Rue des Postes navštěvoval i spisovatel Marcel Prévost. Koncem minulého století vydal román *Štírek*, příběh mladého kněze Juliana Auradoua, který se rozhodl vstoupit do jezuitského řádu, a stal se proto žákem a později i výpomocným učitelem školy. Je to typický moralistní román z konce století, v němž exaltovaní mladí jinoši odolávají či podléhají svodům démonických ženských bytostí. Ovzduší školy je v něm však vylíčeno dost realisticky. Z postav členů učitelského sboru vyniká rektor de l'Étang, který si podmaňuje žáky silou své výmluvnosti a přirozenou autoritou. Je to vysoký, černý muž, vlastenec a monarchista. V projevu na rozloučenou říká svým žákům: „Francie! To ona vás sem táhne! To ji jste milovali v této škole! Mluví-li k vám o Francii, pak se opakují: všichni jste byli svědky toho, že po deset let jsem o ní mluvil při každé přednášce... Jděte a učte tak, jak jsme vás tomu učili... My budeme muset odejít, ale vašim prostřednictvím budeme sloužit Francii!“

Rektor de l'Étang není nikdo jiný než Henri de Gaulle. Prévost nebyl

příliš silný v povahokresbě, ale zde se mu podařilo říci několika řádky mnoho. Nemusel snad ani dodávat, že „levé ruce přítomných důstojníků tiskly bezděky rukojeti kordů“. Projev je autentický mimo vši pochybnost. Zaposlouchejte se na chvíli do jeho rytmu, vychutnejte střídmost a sílu výrazu a přeneste se o šedesát let směrem k současnosti: nepoznáte, zda mluví otec, či syn.

„My budeme muset odejít,“ říká rektor de l'Étang se zřejmou lítostí. Píše se rok 1880 a Francouzská republika chce zbavit své odpůrce vlivu na mládež. Ministrem školství je Jules Ferry. Chce zakázat konfesijní školy. Ve sněmovně se dlouhé měsíce debatuje o zákonu, který má rozpustit jezuitské ústavy. Henri de Gaulle přednáší svým žákům o Ignáci z Loyoly a Janě z Arku, kritizuje Voltaira a Rousseaua. Stýká se s royalistou Maurrasem a obdivuje se Bergsonovi.

V takovém prostředí se tedy narodil Charles de Gaulle. Jeho otec byl na něj stejně přísný jako na své žáky a zdá se, že nebyl se svým synem příliš spokojen. Malý Charles byl vznětlivý, neposlušný a tvrdohlavý. Když byl potrestán, což se zřejmě stávalo velmi často, uzavíral se do sebe. Nerad ustupoval. Když si s bratry Xaverem a Jacquesem hráli s cínovými vojáčky, byl nejstarší z nich králem anglickým, nejmladší ruským carem. Charles volil vždy francouzské barvy. Jen pruským králem nechtěl být nikdo z nich, a tak bitvy na zeleném stole končily často bitvami skutečnými s nezbytným otcovským zásahem v závěru.

Charles se narodil v Lille, ale dětství prožil v metropoli. Více než kdy jindy je v těchto letech Paříž především městem slavné minulosti. Ve čtvrtce odpoledne, kdy se na francouzských školách neučí, vodí Henri de Gaulle své děti k Napoleonovu náhrobku v Invalidovně nebo k Vítěznému oblouku. K čertu se starými spory legitimistů s bonapartisty, ať žije Francie! V neděli jezdí rodina do Versailles nebo do Stains, kde byl Henri de Gaulle v roce 1870 raněn v prusko-francouzské válce. Otec vypráví dětem o slavných činech francouzských králů, ale i o ztraceném Alsasku. Charles naslouchá mnohem pozorněji než ostatní otcovu vyprávění, které silně vzrušuje dětskou fantazii. Jestliže se později de Gaulle ve svých pamětech přiznal, že si představuje Francii „jako princeznu z pohádek či madonu z nástěnných fresek“, pak není pochyb o tom, že si tento obrázek vysnil jako dítě, snad právě za dlouhých

procházek s otcem. V těchto letech už mladý Charles začíná číst knihy, které nejsou zrovna předepsány v povinné školní četbě. Nejvíce si oblíbil Edmonda Rostanda. Jeho *Orlík* ho nadchl a *Cyrano* uchvátil. De Gaullovi jezdívali v létě do Ligerie v Dordogne. Charles tam prožíval svou dobu „her a malin nezralých“ a hrál si na Cyrana, jako by tušil, že i jemu bude souzeno vládnout dvěma zbraněmi: kordem a perem! Jako by tušil, že se jednou jeho karikatury s třírohým mušketýrským kloboukem a dlouhým cyranovským nosem rozletí po celém světě!

Ale i nejkrásnější prázdniny musí jednoho dne skončit. Osud Charlese de Gaulla se podobá osudu dětí z učitelských rodin na celém světě: hranice mezi školou a rodinnou výchovou jsou takřka neznatelné. Po večeři mluví otec de Gaulle se synem latinsky nebo řecky a mladý Charles soutěží se sourozenci v deklamaci tragédií Corneillových a Racinových. Antika a klasika spolu s novoromantismem, to jsou duchovní světy mladého Charlese. Ještě po mnoha letech děsí na schůzích vlády své ministry přesnými citacemi veršů, jejichž autory zná snad jen on a bývalý profesor francouzštiny Pompidou. Už v mládí projevoval obdivuhodnou schopnost k memoraci dlouhých a obtížných textů, vynikal v dějepise, francouzštině a učil se rád cizím jazykům.

V roce 1905 bylo Charlesovi patnáct. Prožíval všechny strasti dospívání znásobené neobvyklým vzrůstem. Pociťoval touhu vyjádřit se a realizovat, tak obvyklou v tomto věku. Kdesi se dozvěděl o literární soutěži, kterou vypsal provinciální časopis. Poslal do ní jednoaktovku *Lupič a pocestný*, v níž zveršoval píseň C. Nadauda. Obsah byl prostý: lupič potká v lese pocestného a obere ho ovšem tak elegantně a vtipně, že vznikne dojem, jako by oběť vydala své věci dobrovolně a ráda. Lupič je gentleman a mluví vzrušeně ve stylu klasických her ze 17. století, ale na verších je znát vliv Rostandův. Jednoaktovka byla hrána na rodinné slavnosti u de Gaullů: Charles představoval lupiče a jeho bratranec Jean de Corbie pocestného.

Charles de Gaulle soutěž vyhrál. Získal první cenu a jako vítěz si mohl vybrat: buď 25 franků, nebo vytištění díla. Byla to tvrdá zkouška: de Gaullovi nebyli příliš bohatí a kapesné malého studenta vypadá podle toho. Za 25 franků se dá nakoupit tolik věcí! Dábel-pokušitel si nemohl nasadit svůdnější masku. Ale Charles neváhá ani několik zcela

pochopitelných minut. Co je 25 franků, co jsou tisíce a miliony proti onomu nenapodobitelnému, neopakovatelnému pocitu, který se zmocní člověka-autora, když spatří své jméno v záhlaví díla! A tak se v patnácti letech předznamenává celý de Gaullův život: bude několik desítek let důstojníkem, dlouhou dobu ministerským předsedou a hlavou státu, ale spisovatelem, člověkem-autorem zůstane po celý svůj život.

Obavy profesora Henriho de Gaulla se konečně naplnily. V roce 1907 jsou řádové ústavy ve Francii zakázány. Francouzští jezuité nacházejí útočiště v sousední Belgii v Antoingu u Tournai na starém hradu knížete de Ligne. Mladý Charles tam tráví dva roky, přerušované krátkými návštěvami u babičky v Lille. Spolu s ním tu studoval slavný filozof Teilhard de Chardin. Antoining bylo pouhých několik kilometrů od Fontenoy, kde v roce 1745 porazil francouzský maršálek de Saxe s pomocí irských dobrovolníků anglickou armádu. Pětadvacátého srpna 1907 přijíždí do Fontenoy irská delegace a odhaluje zde pamětní plaketu. Na slavné bitevní pole vodí své žáky jezuita profesor Auguste Butin. Je to historik a vojenský teoretik. Zabývá se otázkami pohyblivého dělostřelectva a ochrany východních hranic Francie. Mladý Charles chodí s ním a neujde mu jedině jeho slovo. Stopy některých Butinových teorií najdeme později v jeho knihách. De Gaullův zájem má i jistý citový náboj: fašodský incident* byl ještě v čerstvé paměti a navzdory srdečné dohodě vidělo mnoho Francouzů v Anglii tradičního nepřítel. Sympatie ke katolickému Irsku byly v de Gaullově rodině velmi živé.

Životní podmínky v Antoingu nebyly právě nejlehčí. Žáci bydleli v bývalé konírně, která byla v zimě špatně vytápěna. Na nejbližší železniční stanici musel mladý de Gaulle chodit několik kilometrů pěšky. Zajímavá cesta, tahle trať z Lille do Antoingu! Vedla přes Lannoy, odkud v roce 1630 odešla přes Nizozemsko do Ameriky rodina Delano, z níž po matce pocházel prezident Roosevelt. Vedla kolem Templeuve, které kdysi patřilo Marlboroughům, předkům Winstona Churchilla.

Mladý Charles o tom přirozeně v této chvíli nic neví. Jezdí k babičce do Lille a těší se na lutyšské oplatky.

* Koloniální ambice Británie a Francie na sebe narazily v roce 1898 v súdánském městě Fašoda. Francouzi po několikaměsíčním napětí ustoupili, cítili to jako potupu. – Pozn. red.

V roce 1908 ukončil Charles školu v Antoining. Jako nejlepší žák směl na závěr pronést projev na rozloučenou. Dvanáct měsíců se pak připravoval ve Stanislavově koleji v Paříži a odtud se hlásil do vojenské akademie v Saint-Cyru. Byl přijat. Co ho přimělo k této volbě? Vliv rodinného prostředí, které vidělo v armádě poslední oporu vžitých tradic a řádů? Vášnivost matky, která se nikdy nemohla smířit se ztrátou Alsaska-Lotrinska? Četba Péguyho a Barrèse?

Vliv rodinného prostředí nelze jistě podcenit. Od útlého mládí byl Charles vychován v úctě k „velké němé“, symbolu věčnosti Francie. Ale povšimněme si zároveň toho, že nikdo z nejbližších de Gaullových předků nebyl důstojníkem z povolání a mladý Charles byl v Saint-Cyru v tomto ohledu jistě bílou vránou. De Gaullův otec byl vášnivý nacionalista a důstojník v záloze, ale jeho láska k armádě měla své meze. Když koncem minulého století propukla ve Francii Dreyfusova aféra, dovedl se rozejít s mnohými ze svých přátel v okamžiku, kdy cítil, že teze o jeho vině je neudržitelná. *Magis amica veritas* – měl rád armádu, ale více miloval pravdu. Také způsob, jakým vychovával svého syna, nesvědčil o tom, že by ho už od dětství připravoval ke kariéře důstojníka. K čemu potřeboval budoucí kavalerista Corneillovy tragédie a Rostandovy hrdinské komedie?

Vášnivost matky? Snad. Ale svědectví její přítelkyně, paní de Lanzacové, vrhá na tuto domněnku poněkud jiné světlo. „Jsou to republikáni,“ zašeptala jednou paní de Gaullová své přítelkyni s hrůzou o svých synech. Charles de Gaulle republikán? Především nesmíme zapomenout na to, že v očích jeho matky byl republikánem každý, kdo jen na okamžik zapochyboval o tom, že za Francouzské revoluce umučil jakobínský švec Simon malého Ludvíka XVII. hlady v komůrce bez oken. Mladý Charles znal hrdinské činy francouzských králů nazpaměť. Ale Francie byla už téměř čtyřicet let republikou a royalisté neměli nejmenší naději na tomto stavu cokoli změnit. A pak, mladí lidé touží po hrdinech z masa a kostí, živých, současných. Royalisté připomínali spolek starých vysloužilců. Francouzská armáda, jejíž sympatie k republice nebyly příliš vřelé, také neměla hrdiny. Staří generálové prohráli válku s Pruskem v roce 1870 a mladí adepti hrdinství ubíjeli nudu v garnizonách. Zato republika měla muže, který

de Gaullovi imponoval. Jmenoval se Clemenceau. Obdivoval jeho energii a houževnatost. Viděl v něm muže pořádku, který dovedl lstí potlačit bouře francouzských vinařů a neváhal zakročit proti stávkujícím vládním úředníkům. Souhlasil s jeho přezíravým postojem ke koloniální expanzi. Oči mladých Francouzů měly být podle Clemenceaua upřeny nepřetržitě na „modrou čáru Vogéz“, k Německu. Jeho republikánství de Gaullovi nevadilo. Nepokládal současné francouzské státní zřízení za nic více a nic méně než skutečnost, kterou je třeba brát na vědomí. Režimy jsou pomíjivé, ale Francie je věčná.

Četba Péguyho a Barrèse? Mladý Charles četl na svůj věk hodně. Na sklonku života prozradil americkému novináři Sulzbergerovi, že byl v mládí nejvíce ovlivněn francouzskými klasiky a anglicky píšícími autory. Z ostatních veličin jmenoval Goetha. Stojí za povšimnutí, že de Gaulle nezařadil staré římské a řecké autory mezi cizince. Francouzská kultura byla podle něj dědičkou antických tradic. Ze současných filozofů byl mladému de Gaullovi nejbližší Henri Bergson, kterého osobně znal. Barrès a Péguy? Jistěže je četl. Ale verše vypjatých nacionalistů typu Paula Déroulèda nevyhovovaly jeho klasickému vkusu.

A tak stojíme před první nezodpovězenou otázkou tohoto života, ostatně dosti bohatého na záhady. Kdosi se později de Gaulla zeptal, proč si zvolil právě vojenskou dráhu. Odpověděl, že francouzská armáda byla v roce 1908 „nejkrásnější věcí na světě“, la plus belle chose du monde. Je to odpověď básníka, která může vyvolat jen ironický úsměv na rtech těch, kdo vědí, že až do svých padesáti let bojoval de Gaulle s přežitky a návyky této „nejkrásnější věci na světě“ a že se s nimi střetával i mnohem později jako s projevy tělesa, které ho ve skutečnosti nikdy nepřijalo opravdu do svého středu.

Podle nově přijatého zákona z roku 1905 musel mladý adept saint-cyrské akademie sloužit nejprve rok jako prostý voják. De Gaulle nastoupil k 33. pěšímu pluku v Arrasu v říjnu 1909. První skutečné setkání s armádou mu přineslo první velké a skutečné zklamání v životě. Velitelé, s nimiž se potkal, měli pramálo společného s římskými veliteli, které znal z učebnic, a už vůbec se nepodobali Vaubanovi nebo Turennovi. Bezduchý dril při výcviku mladého Charlese přímo znechutil. Prvního října 1910 přešel konečně do akademie. O jeho

pobytu v Saint-Cyru toho mnoho nevíme. Snad jen to, že se spolužáci vysmívali jeho vysoké postavě, zdůrazněné vyšší ozdobnou čepicí. Pro svou mimořádnou délku byl de Gaulle nazýván „dlouhým šparglem“ a „dvoumetrem“, pro svou vznětlivost „Cyranem“ a „kohoutkem“. V říjnu 1912 byl de Gaulle vyřazen jako podporučík. Nejlepším žákem jeho ročníku byl Alphonse Juin, který za druhé světové války bojoval proti Němcům v Itálii, a byl proto povýšen na maršála, přestože několik let sloužil Pétainovi. Neměl de Gaulle nikdy příliš v lásce, ale až do konce svého života využíval výhody společně stráveného mládí ve školních škamnách a důsledně de Gaullovi tykal. Od tohoto zvyku neupustil ani v době, kdy se jeho spolužák stal prezidentem republiky. Nepřestal mu tykat ani při poslední, poněkud vzrušené rozmluvě o Alžírsku v roce 1962, při níž se prý třásla okna Elysejského paláce a olivřejování sluhové na chodbách si zacpávali uši.

De Gaulle byl vyřazen jako patnáctý v pořadí. Bylo to slušné umístění, ale nic více. Jeden poněkud zlomyslný profesor napsal tehdy na okraj zkušebního protokolu: „Je mimořádný pouze fyzickým vzrůstem.“ Není to zdaleka poslední nechvalný de Gaullov posudek od vojenských nadřízených a není nijak výjimečné, že se mínění spolužáků s tímto stanoviskem rozcházelo. Podle jejich názoru byl de Gaulle velmi inteligentní a učil se lehce, neváhal se však už tehdy řídit za všech okolností svým úsudkem a „trpěl“ absolutním nedostatkem podlézavosti.

Po vyřazení se de Gaulle vrací k 33. pěšímu pluku v Arrasu, v němž sloužil jako stážista. Je zřejmě pevně odhodlán – jeho mladická naitivita nezná hranic – změnit výcvikové metody, které zakoušel ještě nedávno na vlastní kůži. Dostal se k šestému praporu, jehož velitelem byl kapitán Salicetti. Ve dne cvičí nováčky, večer se snaží najít někoho, s kým by si mohl popovídat o svém zamilovaném tématu: historii francouzské armády. Když však narazí na hradbu nezájmu, stahuje se rychle sám do sebe. Důstojníci ho pokládají za podivína. Pouze jediný z nich mu rozumí, velitel útvaru plukovník Philippe Pétain.

Sympatie jsou oboustranné. De Gaulle se Pétainovi obdivuje proto, že má, stejně jako on sám, problémy s nadřízenými. Těsně před plánovaným odchodem do penze je Pétain stále jen plukovníkem. Oficiální francouzská vojenská doktrína povýšila na nedotknutelnou zásadu